

Standvastigheid

Voorganger: Ds. Jurjen Zeilstra

Lezingen:

Schriftlezing Oude Testament: Daniël 1

Schriftlezing: Spreuken 15, 13-17

Schriftlezing Evangelie: Lucas 21, 10-19

Inleiding

Daniël en zijn vrienden weigeren het voedsel en de drank van de tafel van de koning van Babel. Zij zijn niet alleen letterlijk, maar ook figuurlijk ontworteld en ver van het beloofde land. In het Jodendom zijn zij voorbeeldfiguren geworden, wijs, omdat zij in balans weten te blijven tussen aanpassen en anders durven zijn. Miljoenen Joden hebben op hun zwerftochten door de wereld die wijsheid gezocht. En wij?

Thema: Standvastigheid

Gemeente van Christus, in een van de donkerste perioden van de geschiedenis van Israël wordt door latere generaties een les gelezen van standvastigheid.¹ In 586 v.Chr. namen de Babylonische legers Jeruzalem in, verwoestten de tempel, roofden de tempelschatten en ontvoerden de bovenlaag van de bevolking. Zo komen Daniël en zijn vrienden Chananja, Misaël en Azarja, als ballingen terecht in Babel. De mooiste en knapste Joodse jongens worden daar uitgekozen om aan het hof van de koning te worden geschoold in de Babylonische taal en cultuur. Het is een slim staaltje onderdrukingspolitiek. Neem een overwonnen volk zijn toekomstige leiders af, indoctrineer ze met je eigen cultuur en ze krijgen een andere identiteit, die ze zullen uitstralen naar de andere ballingen. Hoever het gaat blijkt wanneer ze zelfs andere, Babylonische namen krijgen: Beltesassar, Sadrak, Mesak en Abednego. Ook mogen ze zich niet langer aan de Joodse spijswetten houden, maar zullen ze eten en drinken krijgen van de tafel van de koning. En bedank dan maar eens voor die eer.

Maar Daniël bedankt voor die eer en hij weet zijn vrienden mee te krijgen. Zo nemen de jongens het risico de gunst van de koning te verspelen. Hoe bang je voor het laatste moet zijn, blijkt uit de reactie van de hoofdeunuch. De hoveling is Daniël gunstig gezind, maar doodsbang zelf bij de koning in ongenade te vallen wanneer de Judese jongens aan zijn zorgen toevertrouwd er misschien, doordat zij minder goed te eten krijgen, na verloop van tijd minder goed uit zullen zien. Dan zwaait er wat voor hem. Niemand is zijn leven zeker aan het hof van een grillig absoluut vorst. Opvallend daarbij is dat de orde van de overheerser wordt geaccepteerd. Daniël en zijn vrienden verzetten zich niet tegen hun scholing. Constructief werken zij mee aan het hof van de vorst die de tempel van hun

God heeft vernietigd. De macht van de Babyloniërs blijkt niet samen te vallen met de kracht van het leger. Er is aan het hof sprake van een heel programma van taal en cultuur. Wijsheid, kennis en verstand van allerlei geschriften worden hoog gewaardeerd. Zo kan het gaan. Dan is de vijand je leermeester. Daniël wil meewerken, maar niet tot elke prijs. Er is een grens en die bewaken hij en zijn vrienden zorgvuldig, aan de hand van de Joodse traditie.

Dit verhaal heeft legendeachtige trekken, maar is geplaatst in een reële historische achtergrond. Immers de Joden zijn echt in ballingschap in Babel geweest. De Babyloniërs hebben echt geprobeerd hun vazalstaten op vergelijkbare wijze aan zich te binden. Joden door de tijden heen zijn geconfronteerd geweest met het dilemma van Daniël en zijn vrienden. In de tijd van het hellenisme, honderden jaren later en mogelijk de tijd waarin de verhalen over Daniël graag werden gehoord, werden hun allerlei heidense gewoonten opgedrongen. Een beeld van de Griekse god Zeus stond in de tempel van Jeruzalem. De Makkabeeën kwamen in opstand, een gewelddadige tijd. De vrede was ver te zoeken. Steeds kwam de vraag weer terug. Moesten de Joden zich later in de diaspora, verstrooid onder de volken in het hele Middellandse Zee gebied, aanpassen of kiezen voor het isolement? Wat was wijsheid? Assimileren of isoleren? De eeuwige rusteloze zoektocht naar de juiste balans, het is het verhaal van de vioolspeler op het dak, zoals het ook terugkomt in de musical *Anatevka*, of *Fiddler on the Roof*.² Dan gaat het niet om knappe adellijke Joodse jongens in Babel of om de verzetshelden uit de Makkabeeëntijd, maar om de arme melkboer Tevye en zijn dochters in de *sjetl*, een armoedig Joods-Russische dorpje rond 1900.

Maar het is hetzelfde thema. Minderheden koesteren hun identiteit. Migrantenvolken zijn altijd zoekende. Zij zijn gehecht aan hun tradities. Die hebben een belangrijke functie. Ze zijn niet altijd logisch of nuttig. Waarom bedekken Joden hun hoofd? Wat is het nut van die rare spijswetten? Waarom zijn er die gekke sabbatsregels? Alles is altijd in beweging. Jongeren doen het ook niet op precies dezelfde manier als ouderen. Iedere generatie opnieuw zal proberen zich staande te houden en ondertussen, als een vioolspeler op een spekglad dak, ook nog iets moois te laten horen, probeert ook nog iets moois van het leven te maken. Ik denk dat de

vele migranten in de wereld van vandaag iets vergelijkbaars beleven. Het gaat om meer dan een dak boven je hoofd. Ik denk dat wij in zekere zin allemaal onderweg zijn, gevoelens van vervreemding kennen. Leven met onoplosbare problemen helpt wanneer niet alleen de gasten dat ervaren, maar ook de ontvangende cultuur het beseft voorbijganger in het leven te zijn.

Ons jaarthema in de Regenboogkerk is: pelgrimeren voor gerechtigheid en vrede. Daarmee benadrukken we de dynamische component in ons bestaan. Wij allemaal zijn in het leven onderweg. Soms kun je je daarin, symbolisch gesproken, ver van Jeruzalem voelen, ver van de vrede van je hart, ver van een vrede met andere mensen te delen. Het verhaal gaat over plaatsbepaling. Wie ben jij in de context van de cultuur waarin jij staat? Kun je je daarin thuis voelen? Of zit je, gevoelsmatig gesproken, ver van je geboortegrond te treuren over de teloorgang van Jeruzalem? Het is goed dat wij ons bewust zijn van gevoelens van vervreemding. Je kunt leven te midden van weelde, alle dagen feest, en niet gelukkig zijn. Voor velen is het moeilijk verklaarbaar waar dan die vreemde onrust vandaan komt, dat je je niet op je plaats voelt, dat je eigenlijk altijd een vaag verlangen voelt dat je zelf maar moeilijk thuis kunt brengen. Maar weet u, het hele Godsgeloof is op een dergelijk gevoel gestoeld.

Immers, wij leven in een wereld die bol staat van kennis en allerlei wijsheid. Maar wie waren wij zelf ook al weer, vragen velen zich af. Er is een grote onzekerheid over identiteiten en mensen voelen zich snel bedreigd. Maar als eigenbelang op korte termijn het richtsnoer wordt, waar gaan we dan met z'n allen heen? Wij gedenken het einde van de Eerste Wereldoorlog met vreugde. Honderd jaar geleden zwegen de wapens. Maar wat voor een Europese eenheid kun je bouwen als 'what's best for Britain' je ultieme criterium is om te kiezen voor isolement. Als iedereen alleen kiest voor zichzelf zijn we binnen de kortste keren honderd jaar terug in de geschiedenis. Hoe houd je je balans? Woorden zijn vaak niet in staat daarin de doorslag te geven. Zelfs hun namen worden Daniël en zijn vrienden afgenomen. Zij kunnen niet steeds 'nee' zeggen tegen deze omgeving. Dat kunnen zij zich niet permitteren. Het is in hun Godsvertrouwen zelf dat de vrienden hun evenwicht en hun rust hervinden. Hun afwijzing van de wijn en het vlees van de tafel van de koning is een getuigenis aangaande hun Godsvertrouwen. In dat getuigenis beleven zij zelfbewust hun identiteit wat leidt tot respect van anderen voor hun anders zijn als meer dan geheelonthouder en vegetariër. Dat ook hun lichamelijk uiterlijk tenslotte niet te lijden heeft onder hun dieet, wordt in het verhaal gezien als een teken dat God de jongens niet alleen geestelijk, maar ook lichamelijk nabij blijft, ook zonder tempel ver van Jeruzalem.

De kunst van Daniël en zijn vrienden lijkt mij, dat zij tegelijk zichzelf blijven en toch niet verongelukken in hun isolement.³ Hun grootste wijsheid is een wijsheid van het leven in balans en een zekere rust. Zij worden geen zure kniesoren die in een hoekje gaan zitten mopperen of alleen maar heel erg heilig gaan zitten zijn. Zij gaan in op de uitdagingen die op hun weg komen. Zij zeggen geen 'nee' tegen de cultuur op zichzelf. Zo zat hun onthouding, zo zat hun 'vasten', niet in elkaar. Nee, zijn zien er goed uit en blijken volop kennis te hebben van de Babylonische taal en cultuur. Met andere woorden, zij hebben wel degelijk open gestaan voor alles wat zich om hen heen afspeelde.

Zo worden ook wij als gelovige en als kerk niet opgeroepen om met onze rug naar de wereld toe te gaan staan. Anderzijds is een kerk die niet echt kerk durft te zijn, een geloofsgemeenschap zonder identiteit. Ik heb wel eens oproepen gehoord om van de kerk een kroeg te maken. Dat lijkt me geen goed idee. Ik ga liever naar een echte kroeg. Andersom lijkt het me ook geen goed idee om van de kroeg een kerk te maken. Een kerk zonder drempels klinkt mooi, maar is binnen de kortste keren gedoemd om uit elkaar te vallen. Tenslotte gaat het over levenswijsheid.

Beter een karige schotel en liefde
dan een vetgemeste os en haat.⁴

Standvastigheid heeft alles te maken met weten waarom je 'ja' zegt, terwijl je ook weet wanneer je 'nee' moet zeggen. Dat is in onze tijd helemaal niet gemakkelijk. Maar we kunnen elkaar daar in alle vrijheid en eerlijkheid wel bij helpen, ook als kerk, ook als geloofsgemeenschap.

Het moeilijkste van het Daniëlverhaal is misschien dat het te goed afloopt, te mooi en sprookjesachtig eigenlijk. U weet wel, dat de jongens er zo goed en gezond uitzien en veel knapper dan alle andere jongemannen die wel van de tafel van de koning hadden meegegeten. Dat is wel een beetje te mooi om waar te zijn. Zo mooi loopt het in het echte leven meestal niet. Maar de boodschap van het verhaal is duidelijk. Godsvertrouwen leidt niet alleen tot standvastigheid, maar ook tot glans en uitstraling. Je mag je gezegend voelen, niet omdat alles altijd goed gaat, maar omdat je weet wie je bent, niet in de eerste plaats in de ogen van de mensen, maar in de ogen van een liefdevol God.

Amen.

Uitzending en zegen

Als jullie vanhier gaan, weet het dat je leven gedragen wordt door een groter verhaal.

Dat is een geheel van God en mensen, levenden en doden die voor deze God niet dood zijn, maar erbij

horen in zijn rijk van vrede en recht, dat alle
menselijke macht te boven gaat, voor nu en altijd.

De genade van Jezus Christus,

de liefde van God,
de gemeenschap van de heilige Geest,
is met jullie allen.

Noten

¹Koch, K, *Biblischer Kommentar Altes Testament*, XXII/1, *Daniel 1-4*, Neukirchen/Vluyn 2005, 81-86.

²*Anatevka* (originele Engelstalige titel *Fiddler on the Roof*) is een wereldberoemde musical die voor het eerst werd uitgevoerd op Broadway in 1964. Het verhaal werd geschreven door de Amerikaanse toneelschrijver Joseph Stein, die zich baseerde op de Jiddische roman *Tevye en zijn dochters* uit 1894 van de Russisch-joodse schrijver Sjolem Alejchem. De muziek werd geschreven door Jerry Bock op tekst van Sheldon Harnick. In 1971 werd de musical verfilmd door Norman Jewison. Chaim Topol had de hoofdrol in deze film. In Nederland werd de rol van Tevye gespeeld door o.a. Lex Goudsmid.

³Zeilstra, J.A., 'Zeven maal Daniël', 1999, 5-6.

⁴Spreuken 15,17.

Figuur 1: Daniël weigert het voedsel van de koning, prent uit: Ch. Foster (ed.), *The Story of the Bible from Genesis to Revelation Told in Simple Language for the Young*, Philadelphia 1873.